

Bijlokesite

De Bijlokesite is een omvangrijk complex van gotische, barokke en negentiende-eeuwse gebouwen. Het ontstond in de 13de eeuw als hospitaal met cisterciënzerabdij en wordt sinds enkele jaren door de stad uitgebouwd als een belangrijke culturele pool. Het toponiem 'Bijloke' verwijst naar een besloten/omsloten moerassig areaal. Dat ontstond door de ligging te midden van het Leie-alluvium. De Leie-arm die nu het Gentse centrum van zuid naar noord doorkruist is een rechtgetrokken waterloop. Vandaag wordt de Bijloke gedefinieerd als een areaal omsloten door de Jozef Kluyskensstraat, de Bijlokekaai, de Godshuizenlaan en de Louis Pasteurlaan. Dit kerngebied is evenwel een inkrimping van het oudere, veel grotere areaal en gaat niet verder terug dan de late 19de eeuw. Vanuit die optiek is de kernsite, een wettelijk beschermd stadsgezicht, een cultuurhistorisch restrelict waar behoedzaam mee moet worden omgesprongen.

Hoewel er wellicht reeds in de Karolingische tijd menselijke aanwezigheid was, beleefde het Bijloke-areaal pas in de 13de eeuw een heuse ontwikkeling. Dat gebeurde nadat de familie Utenhove, gesteund door de graven van Vlaanderen en de bisschop van Doornik, het Mariahospitaal had overgeheveld naar de Bijlokemeersen, buiten de beschermende omwallingen van de middeleeuwse stad. Er werd ook beslist om op enige afstand van het hospitaal een nieuwe cisterciënzerinnenabdij op te richten voor de verzorging van de zieken. Vanaf de late Middeleeuwen kwam de kernsite binnen de stadsomwalling te liggen. De Bijloke had daartoe een gedeelte van zijn eigendom moeten afstaan. Dat proces herhaalde zich geregeld bij de verdere uitbouw van die stadsvesting in de 16de, 17de en 18de eeuw.

Desondanks bevonden hospitaal en abdij zich binnen een gesloten gebied en keek men tot in het tweede kwart van de 20ste eeuw vanuit de stad naar de Bijloke en omgekeerd. De ziekenzaal is wereldwijd bekend dankzij de immense open bekapping van eikenhout met spanten in drielobvorm. In het eerste kwart van de 16de eeuw werd een kleinere hal voor de zwaarste zieken bijgebouwd. Die werd vanaf de 17de eeuw het 'Craeckhuys' genoemd omdat men er 'krank' (ziek) was of 'kraakte' (overleed).

Hoewel er toen al diverse bijgebouwen waren, ontplooide het hospitaal zich toch pas ten volle in de 19de eeuw, nadat de Commissie voor Burgerlijke Godshuizen in 1852 het beheer overnam. Hierbij speelden zowel de evolutie van de medische wetenschap als de oprichting van de Gentse Universiteit in 1817 een rol. Het onderbrengen van alle medische hogescholen aan het Bijlokehospitaal verhoogde de nood, zowel aan nieuwe ziekenzalen als aan leslokalen, laboratoria, dissectieauditoria enz. Tussen 1863 en 1878 werd het nieuwe Burgerlijke Hospitaal in baksteen en met neogotische, eclectische en industriële vormelementen gerealiseerd, naar een ontwerp van Adolphe Pauli. Deze laatste realiseerde samen met Charles Van Huffel nog andere gebouwen op de site, zoals het Anatomisch Auditorium, de bibliotheekvleugel en de Materniteit of School voor Vroedkunde.

Evenals de grote ziekenzaal is ook het abdijgebouw wereldwijd bekend. De kenmerkende baksteenarchitectuur overspant namelijk de hele periode van midden 13de tot midden 20ste eeuw. Een korte onderbreking tijdens de Franse tijd niet te na gesproken bewoonden de zusters dit 17de-eeuwse klooster onafgebroken tot december 2001. Ze maakten gebruik van de monialenkerk in de oostvleugel. De overige abdijgebouwen werden in de 19de eeuw ingenomen door het hospitaal en een bejaardentehuis.

In 1913 koopt de stad Gent de oude abdijgebouwen aan en brengt er in 1928, na een restauratie, het Oudheidkundig Museum (later Bijlokemuseum) in onder. Dit museum sloot in september 2005 zijn deuren om in 2010 volledig vernieuwd te openen onder de noemer STAM (Stadsmuseum Gent).

Architectuur

Op een zeer complex, grillig terrein, bijna onmogelijk zo lijkt in eerste instantie, hebben architecten Jan De Vylder en Trice Hofkens (<http://www.jandevylderarchitecten.com/>) een gezamenlijke programma uitgewerkt en dit vervolgens ingepast op het 17-zijdige terrein.

Met het oog op die uitgebreide bouwcampagne verenigden het toenmalige Het muziek Lod en Les Ballets C de la B zich onder de administratieve naam 'H&L'. Van de Stad Gent kreeg H&L de voormalige School voor Vroedkunde en de aanpalende veelkantige lap grond aan de Bijlokekaai in erfpacht; Provincie en Vlaamse Gemeenschap schoten bij om een deel van de nodige middelen voor het bouwprogramma te voorzien.

LOD kan zijn studio gebruiken voor try-outs: er is een mobiele tribune voorzien, met plaats voor ongeveer honderd toeschouwers. Maar de ruimte wordt vooral gebruikt om te repeteren en om nieuwe voorstellingen speelklaar te maken. Voor de voorstellingen verhuist LOD nog steeds naar zalen als NTGent, de Vlaamse Opera, de Vooruit of de concertzaal van de Bijloke.

De vroegere hospitaalsite wordt bepaald door gebouwen en open ruimtes en de architecten van de nieuwe gebouwen hebben hierop ingespeeld. Ze lieten tussenruimtes en binnentuinen ontstaan, een knipoog naar de vele steegjes en koertjes van de Bijloke. De zaal van LOD nestelt zich in de oksel van de aansluitende bebouwing, maar houdt subtiel zijn afstand. De andere studio onderstreept het gevelfront langs de Bijlokekaai en markeert een belangrijke doorsteek naar de kunstensite. De rest van het perceel is een toegankelijk binnengebied met recentelijk aangelegde prairietuin in een ontwerp van landschapsarchitect Bas Smets. (<http://www.bassmets.be/>)

De twee gebouwen vertrekken van een identieke -zij het gespiegelde- opstelling, subtiel vervormd door de specifieke verlangens van de gebruiker. Centraal in elk gebouw zit een grote repetitiestudio.

De eerste steen werd ingemetseld in een betonplaat op de bovenste verdieping, omdat de werf nu eenmaal zo ver was gevorderd.

De paviljoenen vormen een stapeling van één grote doos en diverse kleine dozen, voor techniek, loges en artiestenopvang. Met uitzondering van de School voor Vroedkunde aan de Bijlokekaai, met zijn wit gepleisterde gevels, werden alle gebouwen die tot in de 20ste eeuw op de site verrezen zijn, in baksteenmetselwerk opgetrokken. Opvallend zijn de drie glazen gordijngevels. De andere gevels zijn blind, bezet met grijze, ruitvormige cementtegels. Ze verwijzen naar de beslotenheid van de repetitie. Door dit archetypische materiaal voor de bedekking van blinde wachtgevels op alle buitenmuren aan te brengen, wordt de geslotenheid van de volumes extra in de verf gezet. Alsof de binnenkant beschermd en bedekt wordt door een geschubde reptielenhuid. Zelfs de 'poten' van de kleinere studio worden met leien bedekt. Met dit statement, waarmee ze het artistieke proces van het publieke oog afschermen en een zekere weerbarstigheid in zijn architectuur introduceren, lijken De Vylder en Hofkens in te gaan tegen het soort 'smooth architecture' dat de illusie van een alomtegenwoordige lichtheid, dynamiek en transparantie cultiveert. De beglaasde gevel torent boven het volume van de zaal uit en laat zich lezen als een technische snede van het programma. Een

trap doorloopt de snede, vertrekkende vanuit een bescheiden inkomhal naast het zijtoneel, langsheen ruimtes voor artiesten en technieken op de eerste en tweede verdieping, naar een eetplaats met keuken die uitgaat op een dakterras en via een aparte trap in verbinding staat met een leefruimte erbovenop. De cesuur van de trap wordt aangevuld met het groene patroon van de staalstructuur, met het tijdelijke oranje van de trapleuningen, met witte balken als een rechtstreekse vertaling van tipp-ex strepen op kalk. Zo ontstaat een geveltekening in laagjes, door het toevallige samenkomen van structuren.

Er ontstaat een soort grafisch, abstract 'landschap'. De gevels maken integraal deel uit van dit landschap, en niet van de repetitiestudio's, die een soort 'binnen zonder buiten' vormen. Toch hebben de architecten dit landschap op een aantal plaatsen opgesneden. De snedes zijn messcherp, loepzuiver en precies geplaatst. Ze snijden de 'kasten' door, waarin, aansluitend op elke repetitiezaal, loges, een artiestenverblijf en andere aanvullende functies op elkaar gestapeld zijn. Toen de repetitiezalen in verschillende paviljoenen ondergebracht werden, en bovendien bleek dat de renovatie van de School voor Vroedkunde een stuk langer op zich zou laten wachten dan de nieuwbouw, is het programma van de loges geleidelijk groter geworden. De kasten, die zich aanvankelijk binnen in de gesloten volumes bevonden, zijn eerst door het dak (en in de kleine studio door de vloer) heen gegaan, en vanuit de zorg om de zaal zelf zo groot mogelijk te houden, zijn ze naar de rand geschoven. Vervolgens hebben de architecten, zoals vermeld, het mes bovengehaald. Zo zijn drie grote glazen gordijngewels ontstaan, die als pendant van de in zichzelf besloten repetitiezalen een grote openheid tentoonspreiden. Zeker tijdens avondlijke repetities zullen ze, als grote lichtboxen, de interne bedrijvigheid aan de buitenwereld signaleren. Een van de gevels markeert een secundaire toegangsweg tot het binnenareaal van de site, een andere gaat in dialoog met de kantoren in de School voor Vroedkunde. Beide torenen ook een ietsje boven de omgevende bebouwing uit, waardoor ze een visuele verbinding leggen met het binnengebied van de site. In scherpe tegenstelling tot de 'all-over-structure' van het cementtegel-landschap is de detaillering van deze gevels heel lokaal en extreem doorgevoerd. De glazen wand bestaat uit serreglas en zwart rubber. De ingang bestaat evenwel niet uit een serredeur, maar uit een dubbele glazen deur, in wit gelakt hout gevat. Hetzelfde geldt voor alle opengaande vensters. Achter de glazen wand bevindt zich een groene staalstructuur, waarvan kolommen en balken volgens de lokale noden telkens een verschillende sectie hebben. Waar bepaalde functies, zoals loge, berging of sanitair, privacy vereisten, is het staalskelet met ruwe baksteen ingevuld. Dit vormt enerzijds een continuïteit met de rest van de site, anderzijds verkrijgt het materiaal, achter de glazen wand geplaatst, een heel andere uitdrukking. Tenslotte zijn er, overal waar er een dichting tussen draagstructuur en gordijngewel vereist was, als een bijkomende vrije grafiek van punctuele correcties, witte blokjes geplaatst. Het geheel oogt effectief als een doorsnede, waar een enorme hoeveelheid visuele informatie op een eindeloos ontrafelde en tegelijk extreem verdichte manier, als in een hyperrealiteit te zien is. Tussen kast en repetitiezaal bevindt zich een grote baksteenwand, die bij LOD vrij gesloten is en bij Les Ballets meer doorbroken wordt. De textuur van deze wand wordt gedifferentieerd door een steenverband dat wisselt naarmate de wand, opnieuw volgens de lokale noden, van dikte verandert.

Bijlokesite en Bijlokeburen

Naast LOD *muziektheater* hebben er nog een heleboel andere culturele organisaties hun vestigingen op de Bijlokesite. Een opsomming: *Les Ballets C de la B*, *Barokerkest B'Rock*, *STAM* (Stadsmuseum Gent), *BAM* (instituut voor beeldende, audiovisuele en mediakunst), *KUNSTWERK[t]* (het

aanspreekpunt voor de actieve kunstbeoefenaar in Vlaanderen), de *School of Arts* die bestaat uit *De Koninklijke Academie voor Schone Kunsten* (kortweg KASK), een departement van de Hogeschool Gent, en het *Conservatorium* van de Hogeschool. *De Bijloke Muziekcentrum Gent* huist al sinds de jaren '80 in de 13de-eeuwse ziekenhuisvleugel van de Bijloke, en iets verderop krijgen we nog meer muziek bij *Operastudio Vlaanderen*, een post-graduate opleiding voor het vervolmaken en begeleiden van jonge zangers-acteurs. Enkele kleinere gebouwen zijn voorzien voor de *Vlaamse amateurmuziekorganisatie vzw* (VLAMO) en de *Koninklijke Gidsenbond van Gent en Oost-Vlaanderen* (GOV). Al deze culturele instellingen verenigen zich onder de noemer 'Bijlokeburen'.

Meer info: www.bijlokesite.be